Vastaanottaja: Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta

Asia: HE 231/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaalihuoltolain ja ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi

Viite: Kirjallinen lausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnan kuulemiseen 18.2.2022

LAUSUNTO

SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf (SAMS) kiittää saamastaan kutsusta saapua sosiaali- ja terveysvaliokunnan kuultavaksi. Liiton tehtävän mukaisesti otamme kantaa erityisesti ruotsia äidinkielenään puhuvien vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeviin asioihin.

Yleistä

SAMS haluaa tuoda esiin sen, että yhä useammat vammaiset henkilöt ovat iäkkäitä. Sen takia olisi tärkeää, että vammaiset henkilöt saisivat ikääntyneille tarkoitettuja palveluita ja lisäksi myös vammaispalveluita silloin kuin edellytykset niiden saamiselle täyttyvät. Näiden tukimuotojen tulee toimia hyvin yhdessä. Lähtökohtana tulee olla ihmisten yksilölliset tarpeet ja tuen jatkuvuus.

Myös se on tärkeää, että vanhuspalvelut ja sosiaalihuollon palvelut ovat riittävän toimivia, jotta palveluiden saamiselle vammaispalvelulain kautta ei syntyisi tarpeetonta painetta. Jos yhä enemmän palveluita annetaan vammaispalvelulain kautta, voi syntyä tarvetta leikata kustannuksia, mikä vaarantaisi myös niiden ihmisten palvelut, jotka tarvitsevat vammaispalvelua kaikista eniten. Sen takia on tärkeää, että vammaispalvelulain ja muun sosiaalihuollon lainsäädännön, kuten esimerkiksi iäkkäiden palveluita koskevan, välinen suhde otetaan huomioon lainvalmistelussa ja lakien toimeenpanossa vammaisten henkilöiden oikeuksien turvaamiseksi. Tästä on jo varoittavia esimerkkejä. Kuntoutuksen kohderyhmän laajentaminen on johtanut muun muassa lasten kuntoutuksesta leikkaamiseen, kun lisäresursseja ei ole myönnetty.

Ehdotuksen toimeenpanoon liittyen haluamme myös tuoda esiin sen, että lainmuutosten vaikutuksista vammaisiin henkilöihin olisi pitänyt tehdä vaikutusarvio. Olisi tärkeää, että tällaisesta vaikutusarviosta tulisi kiinteä osa prosessia silloin kun lakiehdotus on merkittävä vammaisten henkilöiden kannalta.

SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf

Helsingfors
Medelhavsgatan 14A
00220 Helsingfors

Vasa
Rådhusgatan 23
65100 Vasa

samsnet.fi
facebook.com/SAMSrf
instagram.com/sams_rf

Ruotsin kieltä koskevia erityiskysymyksiä

Esityksen kielellisiä vaikutuksia koskevassa osiossa lukee, että esityksellä ei lähtökohtaisesti olisi merkitystä kielellisten oikeuksien toteutumisen kannalta. **SAMS korostaa uudistuksen herkkyyttä kielellisestä näkökulmasta. On äärimmäisen tärkeää, että ikääntyneiden oikeus puhua ja käyttää omaa äidinkieltään taataan.** Palveluiden saamisessa ruotsin kielellä on tällä hetkellä haasteita. Sen takia haluamme kiinnittää huomiota siihen, että oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin on turvattava palveluita annettaessa. Tähän on panostettava nyt, kun lakeja ollaan uudistamassa.

Lisäksi esityksessä lukee, että henkilöstöresurssien tarkempi suunnittelu ja henkilöstön riittävyyden varmistaminen voivat antaa entistä paremmat mahdollisuudet ottaa huomioon kieleen ja kulttuuriin liittyviä seikkoja sekä palvelua saavan asiakkaan että työntekijän näkökulmasta. Olemme saamaa mieltä siitä, että tämä voi parhaassa tapauksessa olla hyvä mahdollisuus vahvistaa ihmisten oikeutta omaan kieleen. Tämä edellyttää huolellista panostamista suunnitteluun ja asiakkaiden ohjaamiseen. Kielelliset näkökulmat tulee ottaa huomioon jatkuvasti suunnittelusta palveluiden toteutukseen. **Sekä järjestämisvastuussa olevien viranomaisten että palveluita tuottavien yksiköiden tulee nimenomaisesti määritellä, kuka on vastuussa ruotsinkielisistä palveluista. Muuten vaarana on, että kielelliset oikeudet toteutetaan hyvin vaihtelevasti ja mielivaltaisesti.**

Haluamme myös muistuttaa siitä, että suomenruotsalaista viittomakieltä äidinkielenään käyttävien tulee saada tiedot heidän omalla äidinkielellään, ja että heitä on kohdeltava hyvin. Viranomaiset ovat vastuussa viittomakielen tulkkauksen järjestämisestä, mutta siinä on usein puutteita. Adekvaatti informaatio omalla kielellä on turvattava ikääntyneille kuuroille.

SAMS:in näkökulmat lainmuutoksiin

Hallituksen sosiaalihuoltolain muutoksia koskeva ehdotus

Lain 19 § ehdotetaan jaettavaksi kolmeen pykälään ja lain 18 a §:ssä ehdotetaan säädettäväksi lapsiperheiden oikeudesta kotipalveluun. SAMS:in mielestä uusi rakenne on hyvä. Haluamme tuoda esiin muutamia näkökohtia tähän liittyen:

- 18 a §: On hyvä, että lapsiperheiden kotipalvelu säilyy ja että siitä säädetään omassa pykälässään. On tärkeää, että se säilyy subjektiivisena oikeutena edellytysten täyttyessä.
- 19 a §: Kotihoidon järjestäminen henkilökohtaisen tarpeen mukaan vuorokaudenajasta riippumatta on hyvä asia. Mielestämme se tukee itsemääräämisoikeutta ja on linjassa YK:n vammaisyleissopimuksen kanssa. Tältä osin on kuitenkin tärkeää ottaa huomioon ruotsinkielisen

vähemmistön erityiset maantieteelliset lähtökohdat. Osa ruotsinkielisestä väestöstä asuu haja-asutusalueilla, esimerkiksi saaristossa. Se ei saa johtaa siihen, että haja-asutusaluilla asuvat ihmiset joutuvat muuttamaan palveluiden perässä, jos he haluavat ja terveytensä puolesta vielä voivat asua kotona. Myös YK:n vammaisyleissopimuksessa edellytetään, että vammaisilla henkilöillä on muiden ihmisten tapaan kunnolliset mahdollisuudet päättää itse, miten ja missä he haluavat asua. Vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean kommentit itsenäistä elämää koskevaan 19 artiklaan liittyen tulee ottaa huomioon sekä lainvalmistelussa että implementoinnissa.

- 19 b §: Mielestämme ehdotettu turva-auttamispalvelu on erinomainen uusi palvelumuoto. Vielä on silti epäselvää, että voivatko kaikki käyttää sitä yhdenvertaisesti. Tulisi ottaa huomioon, että ihmisen toimintakyky ja siten myös kyky käyttää turva-auttamispalvelua voi heikentyä äkillisesti. Siksi on tärkeää, että ihmisen kyky käyttää laitetta arvioidaan säännöllisesti. Kielelliset oikeudet ja käytettävyys on otettava huomioon tämän palvelun osalta.

Vammaisten henkilöiden päivätoiminnan osalta on todettava, että uudessa vammaisia henkilöitä koskevassa lainsäädännössä päivätoimintapalvelu on tarkoitus rajata työikäisiin vaikeasti vammaisiin henkilöihin. Myös ikääntyneet tarvitsevat mielekästä toimintaa. **Ehdotamme sellaisen säännöksen lisäämistä sosiaalihuoltolain 19 §:än ja palvelun sisällön ja laadun täsmentämistä tarkemmin perusteluissa.** Ilman tätä palvelua on suuri vaara, että asiakkaan terveys ja hyvinvointi kärsivät, mikä johtaa todennäköisesti siihen, että asiakas tarvitsee raskaampia palveluita myöhemmin.

<u>Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain muuttamisesta</u>

Lain 17 §:ssä tarkoitetun omatyöntekijän osalta haluamme korostaa sen tärkeyttä, että henkilö ymmärtää, miten omaan palveluun vaikutetaan ja miten siitä päätetään. Tämä on erityisen merkittävää ikääntyneiden kohdalla, kun toimintakyvyssä voi tapahtua äkillisiä muutoksia ja siihen on kyettävä reagoimaan nopeasti. Siksi olisi olennaista, että tässä laissa täsmennettäisiin sosiaalihuoltolaissa tarkoitetun omatyöntekijän tehtäviä ja valintaa. Sillä voi olla myönteinen vaikutus kielellisten oikeuksien toteutumiseen.

Nina af Hällström — Toiminnanjohtaja

Marica Nordman — Lakimies

SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf

Helsingfors
Medelhavsgatan 14A
00220 Helsingfors

Vasa
Rådhusgatan 23
65100 Vasa

samsnet.fi
facebook.com/SAMSrf
instagram.com/sams_rf

Mottagare: Riksdagens social- och hälsovårdsutskott

Ärende: RP 231/2021 rd Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av socialvårdslagen och lagen om stödjande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre samt till lagar som har samband med dem

Hänvisning: Skriftligt yttrande inför social- och hälsovårdsutskottets sakkunnighörande 18.2.2022

YTTRANDE

SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf (SAMS) tackar för inbjudan till social- och hälsovårdsutskottets hörande. I enlighet med förbundets uppdrag tar vi ställning till frågor som särskilt berör rättigheterna för personer med funktionsnedsättning med svenska som modersmål.

Allmänt

SAMS vill lyfta fram att allt fler personer med funktionsnedsättning är äldre. Därför är det viktigt att personer med funktionsnedsättning får service som är avsedd för äldre befolkningen men att de även får funktionshinderservice då kriterierna för det uppfylls. Dessa stödformer bör fungera väl tillsammans. Individens behov och stödets kontinuitet ska vara utgångspunkter.

Det också nödvändigt att servicen inom äldreomsorgen och socialvården är tillräcklig fungerande, så att inte onödigt tryck uppstår att få tjänsterna via funktionshindersservicelagen. Om allt mera service ges via funktionshindersservicelagen kan det uppstå ett behov att skära på kostnaderna, vilket äventyrar servicen även för de människor som är i allra störst behov av den servicen. Det är således viktigt att den ömsesidiga relationen mellan dels funktionshinderservicelagen och annan socialvårdslagstiftning, som exempelvis service för äldre, noteras inom lagberedningen och implementeringen för att trygga rättigheterna för personer med funktionsnedsättning. Varnande exempel finns redan. Utvidgande av målgruppen för rehabiliteringen har lett till en nerskärning av rehabilitering för bl.a. barn då extra resurser inte tillsats.

Gällande verkställandet av förslaget vill vi även lyfta fram att det borde ha gjorts en konsekvensbedömning av lagändringarnas inverkan på personer med funktionsnedsättning. Det skulle vara viktigt att denna konsekvensbedömning gjordes till en standardiserad del av proceduren, då lagförslaget har betydelse för personer med funktionsnedsättning.

SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf

Helsingfors
Medelhavsgatan 14A
00220 Helsingfors

Vasa
Rådhusgatan 23
65100 Vasa

samsnet.fi
facebook.com/SAMSrf
instagram.com/sams_rf

Svenskspråkiga särfrågor

I propositionens del om språkliga konsekvenserna står det att den inte i princip har någon betydelse för tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna. **SAMS vill framhålla att förnyelsen är känslig från ett språkligt perspektiv. Det är ytterst viktigt att den äldre befolkningens rättighet att tala och använda sitt eget språk försäkras.** I nuläget finns utmaningar att få service på svenska och därför vill vi fästa uppmärksamhet vid betydelsen att säkra rättigheten till det egna språket och kulturen när service ges. Satsningar på det här måste göras nu när lagarna förnyas.

Vidare står det att en noggrannare planering av personalresurserna och tryggande av en tillräcklig personal kan ge bättre möjligheter än tidigare att beakta frågor som gäller språk och kultur såväl ur servicemottagarens som ur arbetstagarens synvinkel. Vi instämmer att detta i bästa fall kan vara en god möjlighet att förstärka rättigheten till det egna språket. Det kräver att man i verkligheten noggrant satsar på planering och klientstyrning. De språkliga aspekterna bör beaktas kontinuerligt från planeringen till utförande av service**. Inom så väl myndigheterna med anordningsansvar som enheten som producerar servicen bör det vara uttryckligt definierat vem som har ansvaret för den svenskspråkiga servicen. Annars är risken att språkliga rättigheter förverkligas på ett mycket varierande och godtyckligt sätt.**

Vi vill även påminna om att personer med finlandssvenskt teckenspråk som modersmål måste ha tillgång till information på sitt eget modersmål och få ett gott bemötande. Ansvaret att ordna teckenspråkstolkning ligger hos myndigheterna, men det brister ofta. Adekvat information på eget språk bör säkerställas för äldre personer som är döva

SAMS synpunkter till lagförändringarna

Regeringens förslag till förändringar i socialvårdslagen

Det föreslås att den nuvarande 19 § delas upp i tre paragrafer och att det i 18 a§ skulle stadgas om barnfamiljers rätt till hemservice. SAMS anser att den nya strukturen är bra. Vi vill framföra några synpunkter gällande det här:

- 18a§ Det är bra att hemservice för barnfamiljer finns kvar och att det stadgas om det i en egen paragraf. Det är viktigt att det förblir en subjektiv rättighet när kraven uppfylls.
- 19a§ Det att hemvård ordnas enligt det personliga behovet oberoende av tiden på dygnet är bra. Vi anser att det här stöder självbestämmandet och är i enlighet med FN:s funktionshinderkonvention. Här är dock viktigt att beakta den svenskspråkiga minoritetens

särskilda geografiska utgångspunkter. En del av den svenskspråkiga befolkningen bor på glesbygden, exempelvis i skärgården. Det får dock inte leda till att personer som bor på glesbygden tvingas flytta dit var servicen finns trots att hälsan och viljan ännu ger möjlighet till att personen bor hemma. Även FN:s funktionshinderskonvention förutsätter effektiva möjligheter att själv bestämma om var och hur man vill bo, i likhet med befolkningen utan funktionsnedsättningar. CRPD kommitténs kommentarer om artikel 19 gällande ett självständigt liv bör beaktas i både lagberedningen och implementeringen.

- 19b§ Vi anser att den föreslagna trygghetsservicen är en utmärkt ny serviceform. Det förblir dock ännu oklart om alla kan använda den på ett jämlikt sätt. Det borde beaktas att individens handlingsförmåga och därmed förmågan att använda trygghetsservicen kan försämras plötsligt. Därför är det relevant att förmågan att använda sig av apparaten bedöms regelbundet. De språkliga rättigheterna och tillgänglighet bör beaktas i denna service.

Gällande dagverksamhet för personer med funktionsnedsättning bör noteras att det i den nya funktionshinderlagstiftningen är tilltänkt att dagverksamheten som service begränsas till personer i arbetsför ålder med en grav funktionsnedsättning. Även den äldre befolkningen behöver meningsfulla aktiviteter. **Vi föreslår att en sådan bestämmelse skulle läggas till i socialvårdlagen under paragraf 19§ och att innehållet och kvalitén på servicen skulle preciseras mera i motiveringarna.** Om servicen uteblir, är risken för negativa påföljder för klientens hälsa och välfärd stor och det kommer sannolikt leda till ett tyngre servicebehov senare.

Lag om ändring av lagen om stödjande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre

Gällande egen kontaktperson i lagens 17§ vill vi lyfta fram vikten av att en person förstår hur man påverkar sin service och hur beslut om servicen görs. Det här är speciellt av betydelse för den äldre befolkningen då förändringar i funktionsförmågan kan vara plötsliga och det måste finnas beredskap att reagera på detta snabbt. Därför skulle det vara essentiellt att i denna lag precisera uppgiften och utnämning av kontaktpersonen enligt socialvårdslagen. Det här kan resultera i positiva verkningar på förverkligandet av de språkliga rättigheterna.

Nina af Hällström — Verksamhetsledare

Marica Nordman — Jurist

SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf

Helsingfors
Medelhavsgatan 14A
00220 Helsingfors

Vasa
Rådhusgatan 23
65100 Vasa

samsnet.fi
facebook.com/SAMSrf
instagram.com/sams_rf